

**Przestępstwa
przeciwko mieniu
i gospodarcze. System
Prawa Karnego. Tom 9**
Wydanie 3.

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Przestępstwa przeciwko mieniu. Zagadnienia ogólne

Spis treści

	Nb
§ 1. Wprowadzenie	1
§ 2. Ujęcie historyczno-prawne	8
I. Geneza i rozwój karnoprawnej ochrony mienia	8
II. Przestępstwa przeciwko mieniu w Kodeksie karnym z 1932 r.	13
III. Przestępstwa przeciwko mieniu w Kodeksie karnym z 1969 r.	15
IV. Wykładnia „mienia” na gruncie poprzednich Kodeksów karnych	16
1. Wstęp	16
2. Kodeks karny z 1932 r.	17
3. Kodeks karny z 1969 r.	19
§ 3. Ujęcie prawno-porównawcze	24
I. Republika Federalna Niemiec	25
II. Republika Francuska	27
III. Federacja Rosyjska	29
§ 4. Ujęcie systemowe	30
§ 5. Mienie jako przedmiot ochrony karnoprawnej	35
I. Przesłanki kryminalizacji zamachów na mienie	35
1. Mienie jako wartość ogólnospołeczna	35
2. <i>Ratio legis</i> karnoprawnej ochrony mienia	42
II. Mienie jako rodzajowe dobro prawne	44
1. Wstęp	44
2. Karnoprawna specyfika zamachu na mienie	49
3. Treść mienia jako dobra karnoprawnego	54
4. Karnoprawne konsekwencje ujęcia mienia w znaczeniu cywilnoprawnym	58
III. Uboczne przedmioty ochrony	63
IV. Mienie jako indywidualne dobro prawne	64
§ 6. Statystyki związane z przestępstwami przeciwko mieniu	71

Literatura: *Andrejew*, Polskie prawo karne w zarysie, 1973; *Andrejew, Świda, Wolter*, KK z komentarzem; *J. Bafia, L. Hochberg, M. Siewierski*, Ustawy karne PRL. Komentarz, Warszawa 1965; *Bafia, Mioduski, Siewierski*, Komentarz KK, 1987; *K. Banasik*, Typ uprzywilejowany czynu zabronionego, Prok. i Pr. 2013, Nr 9; *B. Banaszek*, Konstytucyjne prawo do własności, w: Konstytucyjne podstawy systemu prawa (pod red. *M. Wyrzykowskiego*), Warszawa 2001; *M. Bednarek*, Mienie. Komentarz do art. 44–55 KC, Kraków 1997; *taż*, Mienie. Komentarz do art. 44–55³ Kodeksu cywilnego, Kraków 1997 (Lex/el. 1997, art. 44 KC); *J. Bednarzak*, Przestępstwo oszustwa w polskim prawie karnym, Warszawa 1971; *J. Bilicki, W. Kubala*, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach przestępstw przeciwko mieniu za okres 1973 i 1974, WPP 1975, Nr 1; *E. Borkowska-Bagińska*, Historia prawa sądowego, Warszawa 2006; *Buchala*,

Prawo karne, 1980; *O. Chybiński, W. Gutenkunst, W. Świda*, Prawo karne. Część szczególna, Warszawa 1971; *T. Cyprian*, Problemy kodyfikacyjne przepęstw przeciwko własności społecznej, PiP 1960, Nr 11; *P. Daniluk*, Kilka uwag o pojęciach „rzecz ruchoma” i „przedmiot” w Kodeksie karnym, PS 2011, Nr 6; *tenże*, Pojęcie korzyści majątkowej w prawie karnym, WPP 2014, Nr 1; *M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas*, w: *Zoll*, Komentarz KK, t. III, 2008; *ciż*, Przepęstwa przeciwko mieniu, Kraków 1999; *A. Dermont*, Ustawowa zamiana „mienia” na „rzecz” w Kodeksie karnym, Prok. i Pr. 2003, Nr 9; *P. Dudek*, Inflacja pieniądza a prawo karne, PiP 2014, Nr 10; *T. Dybowski*, Ochrona prawa własności na tle konstytucyjnej koncepcji źródeł prawa w orzecznictwie TK, w: Trybunał Konstytucyjny. Księga XV-lecia (pod red. *F. Rymarza, A. Jankiewicz*), Warszawa 2001; *B. Gadecki*, Kontrowersje wokół odpowiedzialności za zniszczenie lub uszkodzenie dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, Ius Novum 2014, Nr 4; *L. Gardocki*, Przepęstwa przeciwko mieniu w projekcie Kodeksu karnego, Pal. 1994, Nr 7–8; *L. Garlicki*, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz (pod red. *L. Garlickiego*), Warszawa 2003; *Glaser, Mogilnicki*, Komentarz KK; *E. Gniewek* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2006; *O. Górniok*, Ochrona prawno-karna własności społecznej w PRL, Katowice 1974; *taż*, O pojęciu korzyści majątkowej w Kodeksie karnym (problemy wybrane), PiP 1978, Nr 4; *taż*, O przepęstwach przeciwko mieniu w projekcie zmian przepisów Kodeksu karnego, NP 1982, Nr 9–10; *taż*, Przepęstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i mieniu w projekcie Kodeksu karnego, PUG 1994, Nr 7–8; *taż*, Zmiany dotyczące przepęstw przeciwko mieniu, w: Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze, Nr 7, Warszawa 1998; *O. Górniok, D. Pleńska*, w: System prawa karnego. O przepęstwach w szczególności. Tom IV. Część 2 (pod red. *I. Andrejewa, L. Kubickiego, J. Waszczyńskiego*), Ossolineum 1989; *S. Grzybowski* (red.), System prawa cywilnego. Tom I. Część ogólna, Ossolineum 1974; *W. Gutekunst*, Niektóre problemy kodyfikacji przepęstw przeciwko własności, PiP 1957, Nr 10; *D. Jagiello*, Wartościowanie zagarniętego mienia, Jur. 2009, Nr 56; *J. Kaczmarek, M. Kierszka*, Pojęcia „mienia w wielkich rozmiarach”, „zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach” oraz „dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury” w Kodeksie karnym, Prok. i Pr. 2000, Nr 3; *P. Kardas, J. Satko*, Przepęstwa przeciwko mieniu. Przegląd problematyki. Orzecznictwo SN (1981–2000). Piśmiennictwo, Kraków 2002; *W.J. Katner*, w: System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna, t. I (pod red. *M. Saffana*), Warszawa 2007; *M. Kępiński*, Prawo do posiadania własności, w: Prawa człowieka. Model prawny, Warszawa 1991; *A. Kidyba* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. T. I. Część ogólna, Warszawa 2009; *J. Klima*, Prawa Hammurabiego, Warszawa 1957; Kodeks karny z roku 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, Wilno 1925; Kodex karny dla Państw pruskich, Poznań 1864; Komisja do spraw reformy prawa karnego. Zespół prawa karnego materialnego i wojskowego, Projekt Kodeksu karnego (redakcja z listopada 1990 r.); Komisja Kodyfikacyjna RP. Sekcja Prawa Karnego, t. IV, z. II, Projekt wstępny Części szczególnej Kodeksu karnego (oprac. przez red. gł. Prof. dr. *J. Makarewicza*), Lwów 1926; *K. Koranyi*, Powszechna historia państwa i prawa. Starożytność, Warszawa 1961; *L. Lernell*, Własność społeczna jako przedmiot ochrony prawa karnego. O przedmiocie przepęstwa zagarnięcia mienia społecznego, Warszawa 1959; *A. Lityński*, w: System, t. IV, cz. 2. O przepęstwach w szczególności; *S. Łagodziński*, Przepęstwa przeciwko mieniu w Kodeksie karnym (wybrane zagadnienia), Prok. i Pr. 1999, Nr 2; *T. Majewski*, Przepęstwa przeciwko mieniu w nowym Kodeksie karnym, PiP 1969, Nr 8–9; *Makarewicz*, Komentarz KK, 1932; *tenże*, Polskie prawo karne. Część ogólna, Lwów–Warszawa 1919; *W. Makowski*, Prawo karne. O przepęstwach w szczególności. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce, Warszawa 1924; *A. Malicka, M. Sikora*, Prawnokarna ochrona własności, w: Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Nr III. Własność – idea, instytucje, ochrona (pod red. *M. Sadowskiego, P. Szymańca*), Wrocław 2009; *Marek*, Komentarz KK, 2010; *tenże*, Prawo karne, 2007; *tenże*, Reforma prawa karnego – uwagi i postulaty, NP 1981, Nr 7–8; *A. Marek, E. Pływaczewski*, w: Kradzież i paserstwo mienia prywatnego (pod red. *A. Marka*), Warszawa 1985; *B. Michalski*, Przepęstwa przeciwko mieniu.

Rozdział XXXV KK. Komentarz, Warszawa 1999; *tenże*, w: *Wąsek, Zawłocki*, Komentarz KK, t. II, 2010; *C. Mik*, Ochrona prawa własności w prawie europejskim, w: O prawach człowieka w podwójną rocznicę paktów. Księga pamiątkowa w hołdzie Prof. A. Michalskiej (pod red. *T. Jasudowicza, C. Miki*), Toruń 1996; Motywy Komisji Kodyfikacyjnej RP, t. V, Nr 4; *E. Niezbecka*, w: Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (pod red. *A. Kidyby*), Warszawa 2009; *T. Oczkowski*, Oszustwo jako przestępstwo majątkowe i gospodarcze, Kraków 2004; *Peiper*, Komentarz KK, 1933; *D. Pleńska*, Przepięstwa przeciwko mieniu, w: Prawo karne. Część szczególna, Warszawa 1969; *S. Pławski*, Przepięstwa przeciwko mieniu indywidualnemu, NP 1951, Nr 4; *E. Pływaczewski*, Przepięstwa przeciwko mieniu, w: Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki (pod red. *A. Marka*), Warszawa 1986; *A.N. Preibisz*, Przedmiot ochrony przestępstwa określonego w art. 286 § 1 Kodeksu karnego, Prok. i Pr. 2004, Nr 10; Protokoły Komisji Kodyfikacyjnej RP. Sekcji Prawa Karnego, t. III, z. I; *Z. Radwański*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2005; *L. Radzinowicz*, Struktura przestępczości w Polsce w świetle statystyki sądowej, Arch. Krym. 1937, t. II; *A. Ratajczak*, Przepięstwa przeciwko mieniu stanowiącemu własność indywidualną i osobistą, Warszawa 1971; *M. Rogalski*, Recenzja monografii T. Oczkowskiego pt. „Oszustwo jako przestępstwo majątkowe i gospodarcze”, Kraków 2004, Pal. 2005, Nr 7–8; *A. Siemaszko* (red.), Atlas przestępczości w Polsce 3, Warszawa 2003; *tenże* (red.), Atlas przestępczości w Polsce 5, Warszawa 2015; *tenże* (red.), Geografia występku i strachu. Polskie Badanie Przepiępczości’07, Warszawa 2008; *M. Siewierski*, Uwagi na marginesie „przepiępstw przeciwko mieniu” według projektu Kodeksu karnego, PiP 1960, Nr 3; *E. Skowrońska-Bocian*, w: Kodeks cywilny. Komentarz (pod red. *K. Pietrzykowskiego*), t. I, Warszawa 2005; *B. Sygit*, Historia prawa kryminalnego, Toruń 2007; *B. Szlachta* (red. tłum.), *J.M. Kelly*, Historia zachodniej teorii prawa, Kraków 2006; *J. Śliwowski*, Kodeks karzący Królestwa Polskiego (1818 r.). Historia jego powstania i próba krytycznej analizy, Warszawa 1959; *tenże*, Prawo karne, 1979; *A.R. Światłowski*, Kompensacyjna funkcja czynnego żalu w Kodeksie karnym z 1997 r., CzPKiNP 2002, Nr 2; *Świda*, Prawo karne, 1989; *K. Urbanowicz*, Kompensacyjna funkcja prawa karnego, Poznań 2020, niepublikowana rozprawa doktorska; *W. Uruszcak*, Historia państwa i prawa polskiego. Tom I (966–1795), Warszawa 2010; Uzasadnienie projektu KK z 1968 r., Warszawa 1968; Uzasadnienie rządowego projektu nowego Kodeksu karnego, PiP-wkl. 1994, Nr 3; *J. Wasilkowski*, Własność i inne prawa rzeczowe. Z zagadnień kodyfikacji prawa cywilnego, PiP 1951, Nr 6; *J. Waszczyński*, O korzyści majątkowej w prawie karnym (próba klasyfikacji), PiP 1981, Nr 1; *Z. Wiernikowski*, O pojęciu mienia w polskim prawie karnym, SI 1996, t. XXXI; *J. Wilk*, Stan wyższej konieczności przy przestępstwach przeciwko mieniu, Prob. Pr. Karn. 1997, Nr 22; *M. Winawer*, Najdawniejsze prawo zwyczajowe polskie, Warszawa 1900; *J. Wojciechowski*, Ewolucja prawno-karnej ochrony mienia w prawie polskim, Folia Societatis Scientiarum Lublinensis 1991, vol. 33; *tenże*, Mienie jako przedmiot przestępstwa kradzieży, AUMCS 1976, vol. XXIII; *A. Wróbel*, w: Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 19–59 oraz do Protokołów dodatkowych (pod red. *L. Garlickiego*), Warszawa 2011; *D. Wysocki*, Pojęcie „posiadania” w prawie karnym, Prok. i Pr. 2000, Nr 2; *R. Zawłocki*, O metodzie interpretacji przepisów prawa karnego, RPEiS 2004, Nr 4; *Zoll*, Komentarz KK, t. III, 2008.

§ 1. Wprowadzenie

Przepięstwa przeciwko mieniu, rozumiane jako zamachy na pierwotnie jeszcze uj- 1
mowany majątek, należą do jednych z najstarszych rodzajów czynów karalnych. Tradycyjnie również należą one w praktyce do najczęściej popełnianych deliktów (przepiępstw). W konsekwencji, w porównaniu z innymi rodzajami przestępstw, dorobek literatury i orzecznictwa w tym przedmiocie jest bodajże najbogatszy. Okoliczność ta

nie zmienia jednak faktu, że wykładnia i stosowanie przepisów określających tego rodzaju przęstwa wciąż wywołują w nauce prawa karnego ożywioną dyskusję i niezadko charakteryzują się brakiem rozstrzygnięć nawet w podstawowych kwestiach. Przykładem może być chociażby nieustający spór o pojęcie „mienia” jako przedmiotu karnoprawnej ochrony.

W demokratycznym państwie prawnym, opartym na zasadach wolnej gospodarki rynkowej, prawidłowe stosunki społeczno-gospodarcze w znacznym stopniu opierają się na własności (mieniu), której ochrona prawna staje się w ten sposób zadaniem ustrojowym. Zadanie to przypisuje się również prawu karnemu w ramach jego podstawowej funkcji ochronnej¹.

2 Karnoprawna ochrona mienia w rodzimym systemie prawa oparta jest w głównej mierze na przepisach Rozdziału XXXV KK, zatytułowanego „Przęstwa przeciwko mieniu”. Obejmuje on 18 artykułów (art. 278–295), w których stypizowano łącznie 18 nastęujących przęstw (w typie podstawowym):

- 1) kradzież z art. 278 § 1 KK;
- 2) kradzież szczególnie zuchwała z art. 278 § 3a KK;
- 3) piractwo komputerowe z art. 278 § 2 KK;
- 4) kradzież z włamaniem z art. 279 KK;
- 5) rozbój z art. 280 § 1 KK;
- 6) kradzież rozbójnicza z art. 281 § 1 KK;
- 7) wymuszenie rozbójnicze z art. 282 § 1 i 2 KK;
- 8) przywłaszczenie z art. 284 § 1 KK;
- 9) kradzież impulsów elektronicznych z art. 285 § 1 KK;
- 10) oszustwo z art. 286 § 1 KK;
- 11) szantaż z art. 286 § 2 KK;
- 12) oszustwo komputerowe z art. 287 § 1 KK;
- 13) niszczenie mienia z art. 288 § 1 KK;
- 14) przerwanie kabla podmorskiego z art. 288 § 3 KK;
- 15) zabór pojazdu mechanicznego z art. 289 § 1 KK;
- 16) kradzież leśna z art. 290 § 1 KK;
- 17) paserstwo umyślne z art. 291 § 1 KK;
- 18) paserstwo nieumyślne z art. 292 § 1 KK.

Powołane wyżej przęstwa odnoszą się również do licznych typów uprzywilejowanych i kwalifikowanych, a ponadto – rozpatrywane wyłącznie w typie podstawowym – obejmują nieraz różne rodzaje czynów karalnych. W konsekwencji należy przyjąć, że omawiany Rozdział KK obejmuje łącznie kilkadziesiąt typów czynów zabronionych, a ww. nazewnictwo i podział przęstw mają charakter skrótowy (syntetyczny) i nawiązują do tradycyjnej w nauce prawa karnego konwencji.

Omawiane przęstwa przeciwko mieniu można podzielić na nastęujące grupy:

- 1) kradzieże (art. 278, 279, 285, 289 i 290 KK);
- 2) przęstwa rozbójnicze (art. 280, 281 i 282 KK);
- 3) przywłaszczenia (art. 284 KK);
- 4) oszustwa (art. 286 i 287 KK);

¹ Por. Marek, Prawo karne, 2007, s. 532.

- 5) niszczenie mienia (art. 288 KK);
- 6) paserstwa (art. 291 i 292 KK).

Powołany podział ma charakter umowny, co wymaga podkreślenia chociażby z tego względu, że w ramach tej samej grupy występują przestępstwa, których istota karalnego zachowania jest nieraz wyraźnie odmienna.

Wszystkie przepisy Rozdziału XXXV KK chronią rodzajowe i indywidualne dobro prawne w postaci mienia. Karnoprawna istota przestępstw przeciwko mieniu sprowadza się więc zasadniczo do wyrządzenia pokrzywdzonemu określonej szkody majątkowej. Uszczerbek o charakterze majątkowym stanowi tutaj podstawową przesłankę kryminalizacji.

Omawiane przestępstwa, rozpatrywane ze względu na podmiot czynu zabronionego, mają charakter powszechny. Ich sprawcą może być każda osoba fizyczna podlegająca odpowiedzialności karnej. Ogólnospołeczny charakter kryminalizowanych tutaj zamachów wyłączył konieczność typizowania przestępstw indywidualnych.

W rozpatrywanym zakresie ustawodawca nie przewidział tzw. klauzuli odpowiedzialności zastępczej, która pozwalałaby na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osoby fizycznej działającej w imieniu lub na rzecz innego podmiotu (jednostki organizacyjnej). Znacznie ogranicza to podmiotowe zastosowanie przepisów Rozdziału XXXV KK wyłącznie do przypadków sprawstwa rozpatrywanego jako samodzielne działanie we własnym zakresie lub na własną rzecz (z uwzględnieniem zjawiskowych form popełnienia przestępstwa).

Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 6 ustawy z 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 358 ze zm.), wskazany rodzaj odpowiedzialności *quasi*-karnej ponoszą podmioty zbiorowe z tytułu popełnienia przez określoną osobę fizyczną (w warunkach art. 3 OdpZbiorU) przestępstw oszustwa (art. 286 i 287 KK), jak również przestępstw paserstwa (art. 291–293 KK).

Zdecydowana większość przestępstw przeciwko mieniu ma charakter materialny, tj. znamieny karalnym skutkiem w postaci szczególnego ustawowego znamienia. Sprowadza się on w ujęciu ogólnym do wyrządzenia przez sprawcę określonej szkody majątkowej pokrzywdzonemu, jakkolwiek w konkretnych przypadkach ustawodawca różnie typizuje powołaną konsekwencję zachowania się sprawcy.

Odnosnie do problematyki przyczynowości, istota czynów karalnych stypizowanych w tym rozdziale pozwala uznać, że dotyczą one generalnie stosunkowo prostych relacji przyczynowo-skutkowych. Oznacza to, że zasadniczo odpowiednia będzie tutaj teoria ekwiwalencji (warunku *sine qua non*) dla przypisania określonego czynu zabronionego jego sprawcy.

Niemal wszystkie przestępstwa przeciwko mieniu mają charakter umyślny. Przestępstwa te tradycyjnie opierają się na świadomym (zamierzonym) naruszeniu majątku innej osoby. Wyjątkiem jest tutaj przestępstwo nieumyślnego paserstwa z art. 292 KK, w którym – w porównaniu z zasadą wyrażoną w art. 9 § 2 KK – strona podmiotowa została określona w sposób szczególny.

W odniesieniu do omawianych przestępstw nie przewidziano formy karalnego przygotowania, natomiast każde z nich karalne jest w formie usiłowania (zob. art. 13 KK).

W omawianym zakresie mają również pełne zastosowanie wszystkie zjawiskowe formy popełnienia przęstwa (zob. art. 18 KK).

Przęstwa przeciwko mieniu w większości są występami. Od wejścia w życie KK z 1997 r. jedyny wyjątek stanowił art. 280 § 2 (kwalifikowany typ rozboju), a od 1.10.2023 r. zbrodniami są również kwalifikowane typy określonych (enumeratywnie wskazanych) przęstw popełnionych w stosunku do mienia o wartości większej niż 5-krotność (art. 294 § 3 KK) albo 10-krotność (art. 294 § 4 KK) kwoty określającej mienie wielkiej wartości². Dla wszystkich tych przęstw (w typie podstawowym) ustawodawca przewidział zagrożenie karą wyłącznie w postaci pozbawienia wolności. Jest to wynik uznania, że w zakresie polityczno-kryminalnym omawiane przęstwa cechuje *in abstracto* stosunkowo wysoki stopień społecznego niebezpieczeństwa. Nie należy przy tym jednak zapominać, że instytucja kary zamiennej z art. 37a KK sprawia, iż w przypadku zdecydowanej większości tych przęstw można orzec karę rodzajowo łagodniejszą (grzywnę albo karę ograniczenia wolności).

Sprawca przęstwa przeciwko mieniu z reguły dopuszcza się jego popełnienia w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub faktycznie taką korzyść osiąga w wyniku popełnienia tego przęstwa. Aktualizuje się w ten sposób przesłanka alternatywne-orzeczenia obok kary pozbawienia wolności – kary grzywny (zob. art. 33 § 2 KK).

W wyniku ww. stanu karnoprawnego, zdecydowana większość sprawców przęstw przeciwko mieniu karanych jest karą pozbawienia wolności (z warunkowym zawieszeniem jej wykonania) oraz karą grzywny.

- 5 Analiza treści środków karnych oraz przepadu przewidzianych w Części ogólnej KK pozwala uznać, że mają one istotnie ograniczone zastosowanie w odniesieniu do omawianych przęstw.

W zakresie przęstw przeciwko mieniu regułą jest, że przedmiotem pochodzącym z przęstwa jest przedmiot czynności sprawczej, ten ostatni zaś jest mieniem pokrzywdzonego. Oznacza to, że przedmiot pochodzący z tych przęstw będzie podlegał zwrotowi pokrzywdzonemu i – jako taki, zgodnie z art. 44 § 5 KK – nie może być podstawą orzeczenia przepadu przedmiotów (zob. art. 44 KK). Podobnie należy ocenić instytucję w postaci orzeczenia przepadu korzyści majątkowych pochodzących z przęstwa przeciwko mieniu. Zgodnie z art. 45 § 1 zd. 2 KK nie orzeka się go, jeżeli uzyskana korzyść majątkowa albo jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.

Popełnienie przęstwa przeciwko mieniu związane jest co do zasady z wyrażeniem pokrzywdzonemu szkody majątkowej (w mieniu). Szkada ta zachodzi w szczególności, jeżeli nie zwrócono pokrzywdzonemu przedmiotu pochodzącego z przęstwa (mienia) albo korzyści majątkowej uzyskanej z popełnienia tego przęstwa. W powołanej sytuacji, zgodnie z art. 46 § 1 KK, właściwym środkiem kompensacyjnym jest orzeczenie obowiązku naprawienia szkody.

W ramach omawianych przęstw ustawodawca przewidział, tradycyjnie już odnośnie do przęstwa tzw. kradzieży leśnej, szczególnie środek kompensacyjny w postaci nawiązki w wysokości podwójnej wartości drzewa (zob. art. 290 § 2 KK).

²Przepisy art. 294 § 3 i 4 KK dodane ustawą z 7.7.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 ze zm.).

Przestępstwa te ścigane są w trybie publiczno-skargowym „z urzędu”. Jedyne przestępstwa zniszczenia z art. 288 KK są ścigane „na wniosek” (zob. art. 288 § 4 KK). Ustawodawca czyni wyjątek od zasady ścigania „z urzędu”, na rzecz ścigania „na wniosek” w wybranych przypadkach, gdy pokrzywdzonym określonym przestępstwem jest osoba najbliższa w stosunku do sprawcy (art. 278 § 4, art. 279 § 2, art. 284 § 4, art. 285 § 2, art. 286 § 4, art. 287 § 3 i art. 289 § 5 KK). Wskazane wyjątki pozwalają sformułować szczególną zasadę ścigania przestępstw przeciwko mieniu, zgodnie z którą ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, jeżeli dane przestępstwo popełniono na szkodę osoby najbliższej. Ustawodawca odwołuje się tutaj do pojęcia „osoby najbliższej”, zdefiniowanego w art. 115 § 11 KK. Na podstawie tego przepisu oraz ww. przepisów z Rozdziału XXXV KK można sformułować pogląd, że w omawianych przypadkach względy polityczno-kryminalne nakazują przyznać prymat rozstrzygnięcia powstałego konfliktu przez osoby najbliższe, tym bardziej że przedmiotem tego konfliktu nie jest dobro osobiste, lecz majątkowe.

Dla przypadków, gdy przedmiotem przestępstw z: art. 278 § 1, 1a, 2, 3a lub 5 KK (kradzież, kradzież cudzej karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego, piractwo komputerowe, kradzież szczególnie zuchwała, kradzież energii), art. 284 § 1 lub 2 KK (przywłaszczenie), art. 285 § 1 KK (kradzież impulsów telefonicznych), art. 286 § 1 lub 2 KK (oszustwo, szantaż), art. 287 § 1 KK (oszustwo komputerowe), art. 288 § 1 lub 3 KK (zniszczenia, uszkodzenie kabla podmorskiego), art. 290 § 1 KK (kradzież leśna)³ oraz art. 291 § 1 KK (paserstwo umyślne) jest mienie znacznej wartości (ponad 200 000 zł) albo o szczególnym znaczeniu dla kultury, ustawodawca przewidział surowsze zagrożenie w postaci kary pozbawienia wolności od roku do lat 10 (zob. art. 294 § 1 i 2 KK)⁴. Jeżeli przedmiotem wszystkich ww. przestępstw, jak również przestępstw z art. 279 § 1 KK (kradzież z włamaniem), art. 280 § 1 KK (rozbój), art. 281 KK (kradzież rozbójnicza) oraz art. 282 KK (wymuszenie rozbójnicze) jest mienie o wartości większej niż 5-krotność kwoty określającej mienie wielkiej wartości (ponad 5 000 000 zł), zagrożenie karą pozbawienia wolności wynosi od 3 do 20 lat (art. 294 § 3 KK), a w odniesieniu do mienia o wartości większej niż 10-krotność kwoty określającej mienie wielkiej wartości (ponad 10 000 000 zł) ustawodawca przewidział zagrożenie karą pozbawienia wolności od lat 5 do 25⁵. Typy kwalifikowane z art. 294 § 3 i 4 KK dotyczą więc szerszego katalogu przestępstw aniżeli typy zaostrzające odpowiedzialność karną na podstawie art. 294 § 1 i 2 KK. W odniesieniu do nieumyślnego paserstwa ustawodawca przewidział odrębną podstawę zaostrzonej sankcji karnej z uwagi na ww. okoliczność (zob. art. 292 § 2 KK).

W przypadku gdy sprawca przestępstwa przeciwko mieniu (z wyjątkiem kradzieży z włamaniem i kradzieży leśnej oraz przestępstw rozbójniczych) dobrowolnie naprawił całą szkodę albo zwrócił mienie w stanie nieuszkodzonym, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia (zob. art. 295

³ Brzmienie przepisu rozszerzono o art. 290 § 1 KK ustawą z 19.6.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2141).

⁴ Por. J. Kaczmarek, M. Kierszka, *Pojęcia*, s. 113 i n.

⁵ Przepisy art. 294 § 3 i 4 KK dodane ustawą z 7.7.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 ze zm.).

§ 1 KK). Jeżeli w ww. przypadkach sprawca dobrowolnie naprawił szkodę w znacznej części, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 295 § 2 KK).

Powołane wyżej przypadki stanowią szczególną („przewidzianą w ustawie”) podstawę dla zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, które możliwe jest również w przypadku zaistnienia podstaw ogólnych (zob. art. 60 KK).

Ustawodawca zastosował tutaj w szerokim zakresie instytucję „wypadku mniejszej wagi”, przewidującą odpowiednio łagodniejsze zagrożenie karne. Nie dotyczy ona jedynie następujących przępstw: kradzieży szczególnie zuchwałej, kradzieży impulsów, uszkodzenia kabla podmorskiego, zaboru pojazdu mechanicznego i kradzieży leśnej (jak również przępstwa nieumyślnego paserstwa). Omawiana konstrukcja pozwala uwzględnić w akcie łagodniejszego karania drobną przępstwość przeciwko mieniu.

W zakresie przęstępných cech czynów zabronionych stypizowanych w Rozdziale XXXV KK nie występują żadne specyficzne warunki. Odnośnie do stopnia społecznej szkodliwości czynu należy jednak zauważyć, że podstawowe przępstwa przeciwko mieniu określa wartość mienia w wysokości co najmniej 800 zł⁶, co oznacza, że granica znikomej społecznej szkodliwości powinna być odnoszona do tej właśnie podwyższonej wartości pieniężnej mienia. Jeżeli zaś chodzi o zawinięnie sprawcy, warto odnotować, iż normy określające przępstwa przeciwko mieniu mają charakter podstawowych reguł stosunków społecznych i są powszechnie znane, co ułatwia przypisanie winy sprawcy rozpatrywanych czynów zabronionych.

7 Na podkreślenie zasługuje względna legislacyjna stabilność przepisów tego rozdziału, albowiem w ciągu pierwszej dekady obowiązywania KK ustawodawca dokonał zmiany zaledwie jednego przepisu⁷. Dopiero w 2020 r. ustawodawca wprowadził nowy typ czynu zabronionego (kradzież szczególnie zuchwałą z art. 278a KK, obecnie uregulowaną w treści art. 278 § 3a KK) oraz rozszerzył typy kwalifikowane z art. 294 § 1 KK o cztery przępstwa (kradzież energii lub karty, kradzież szczególnie zuchwałą, żądanie korzyści majątkowej w zamian za zwrot bezprawnie zabranej rzeczy, kradzież leśną)⁸. Kolejne zmiany wprowadzone ustawą z 7.7.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600) dotyczyły:

- 1) modyfikacji kradzieży szczególnie zuchwałej w zakresie jednostki redakcyjnej (art. 278 § 3a KK w miejsce art. 278a KK);
- 2) rozszerzenia art. 282 § 1 KK poprzez dodanie skutku w postaci ograniczenia działalności gospodarczej;
- 3) wprowadzenia w art. 282 § 2 KK nowego sposobu doprowadzenia innej osoby do rozporządzenia mieniem własnym lub cudzym albo do zaprzestania lub ograniczenia działalności gospodarczej w postaci groźby rozgłoszenia dotyczącej innej osoby

⁶Przed wejściem w życie ustawy z 7.7.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 ze zm.) wartość mienia w odniesieniu do tzw. czynów przepołowionych wynosiła 500 zł.

⁷Wskazana zmiana odnosi się do nowelizacji treści przępstwa komputerowego z art. 287 KK (zob. ustawę z 18.3.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. Nr 69, poz. 626).

⁸Art. 38 pkt 9 i 10 ustawy z 19.6.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2141).

- lub osoby dla niej najbliższej wiadomości uwłaczającej czci lub istotnie naruszającej prywatność lub zarzutu, który może poniżyć w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności;
- 4) wprowadzenia w art. 294 § 3 i 4 KK dwóch kolejnych typów kwalifikowanych określonych przestępstw w odniesieniu do mienia o wartości przekraczającej 5 000 000 zł albo 10 000 000 zł (o czym powyżej).

Okoliczność ta wyróżnia analizowany rozdział spośród innych rozdziałów całego KK, zwłaszcza jego Części szczególnej, które podlegają coraz to bardziej intensywnym nowelizacjom. Powołana cecha związana jest w głównej mierze z faktem, że rozdział ten, co do zasady, obejmuje tradycyjne w rodzimym prawie karnym konstrukcje karnoprawne (typy przestępstw). Warto podkreślić, że względna stabilność przepisów Rozdziału XXXV KK znacząco wpływa na stabilność całego prawa karnego (materialnego), a to z uwagi na fakt, iż przestępstwa przeciwko mieniu stanowią, zgodnie z poniżej przedstawionymi statystykami, ponad połowę wszystkich stwierdzanych i rozpatrywanych przestępstw. Ich waga dla rodzimego systemu prawa karnego jest zatem fundamentalna.

Na koniec należy wskazać, że konstrukcje przestępstw przeciwko mieniu nierzadko wykorzystywane są przy typizacji przestępstw innego rodzaju. Można tutaj wskazać np. przestępstwo wojennego zniszczenia dobra kultury z art. 125 KK albo przestępstwo kradzieży dokumentu z art. 275 KK. Okoliczność ta sprawia, że dorobek nauki i orzecznictwa prawa karnego w omawianym tutaj zakresie odnosi się również odpowiednio do tego rodzaju przestępstw.

§ 2. Ujęcie historyczno-prawne

I. Geneza i rozwój karnoprawnej ochrony mienia

Zakazy zamachów na majątek pod groźbą kary są podstawowymi regułami określającymi relacje międzyludzkie, a ich początków należy poszukiwać jeszcze w plemiennym prawie zwyczajowym⁹. Zalicza się je do pierwotnych czynów zakazanych, które pojawiły się z chwilą, gdy w grupach pierwotnych wykształcił się podstawowy podział dóbr, a wraz z nim przedmioty indywidualnej własności. Już od samego początku, z uwagi na powstanie społecznej hierarchii opartej na posiadaniu dóbr majątkowych, czyny naruszające majątek stanowiły nie tylko podstawową grupę czynów karalnych, lecz – dodatkowo – zaliczaną do ciężkich przewinień, zasługujących na surową karę. Potwierdzają to już pierwsze znane spisy prawa w postaci kolejnych Kodeksów sumeryjskich datowanych od połowy III tysiąclecia p.n.e.¹⁰

Geneza omawianych przestępstw niewątpliwie poprzedza samo wyodrębnienie się praw majątkowych w cywilnoprawnym znaczeniu¹¹. Wydaje się jednak, że od samego

⁹ Por. E. Borkowska-Bagińska, Historia prawa sądowego, s. 23 i n.

¹⁰ Por. B. Sygit, Historia prawa kryminalnego, s. 29, 33, 43 i 70–75.

¹¹ Konstrukcja teoretyczno-prawna własności (prawa własności) została sformułowana, i to w prostej treści i formie, dopiero pod koniec imperium rzymskiego. Por. B. Szlachta (red. tłum.), J.M. Kelly, Historia, s. 56–57 i 98–99.

początku karalne zachowania przeciwko mieniu, z uwagi na swoją naturę, odwoływały się do norm bezpośrednio określających stosunki majątkowe. To właśnie te normy, z początku również o charakterze zwyczajowym, legitymizowały karanie zachowań naruszających dobra majątkowe. Wraz z wykształceniem się i rozwojem prawa własności, legitymacja ta przybrała instytucjonalno-prawny charakter i z czasem niewątpliwie wpływała na treść przepisów karnych. Ich odrębność, charakterystyczna dla początków prawa karnego ujmowanego jako *prima ratio*, ustępowała z czasem na rzecz wzrastającej zależności od norm cywilnoprawnych, wraz z nowożytnym i współczesnym pojmowaniem prawa karnego jako *ultima ratio*.

Należy jednak podkreślić, że – rozpatrywany w ujęciu historycznym – model przępstw przeciwko mieniu, bez względu na prawną formę własności, odnosi się zasadniczo do zachowań człowieka o niezmiennym charakterze. Wynika to z faktu, że karnoprawnie zamach na mienie opiera się przede wszystkim na faktycznym sposobie naruszenia mienia, a nie na jego prawnej istocie. Jakkolwiek więc przępstwa przeciwko mieniu ściśle nawiązują do stosunków majątkowych, to jednak ich karnoprawna istota nie zmieniła się znacznie na przestrzeni tysiącleci.

9 Podobnie jak w przypadku innych rodzajów karalnych zamachów na określone dobra, zamachy na własność (mienie) z początku nie były usystematyzowane, nie można zatem wskazywać na genezę i historyczny rozwój spójnej grupy przępstw przeciwko mieniu. Na przestrzeni tysiącleci i wieków były to odrębne, różnorodne konstrukcje, oparte przede wszystkim na sposobie naruszenia mienia, jak i jego rodzajach. Należy przy tym podkreślić, że aż do czasu wykształcenia się samodzielnego prawa karnego materialnego omawiane normy często miały charakter nie tylko materialno-procesowo-wykonawczy (uwzględniający obecną klasyfikację prawa), lecz również karno-cywilny lub karno-administracyjny.

W ramach dawnego generalnego podziału ówczesnych przępstw na prywatne i publiczne, przępstwa obejmujące zamach na majątek zasadniczo zaliczano do pierwszej grupy, jednakże niektóre z nich, odnoszące się do zamachu na dobra boskie lub władcy, miały charakter deliktów publicznych¹².

Powyższy stan prawny był zasadniczo niezmienny, począwszy od najstarszych pomników prawa (np. Kodeks Hammurabiego z XVIII w. p.n.e.), poprzez kolejne (np. prawo króla Jozajasza z VII w. p.n.e., zapisane w starotestamentowej Księdze Powtórzonego Prawa, Ustawa XII Tablic z 451 r. p.n.e. czy też germańskie *Lex Salica* z 507–511 r.), aż do pierwszych kodyfikacji karnych z początku czasów nowożytnych, np. *Constitutio Criminalis Carolina* (CCC) z 1532 r. Dla przykładu, wspomniane *Lex Salica* obejmowało ponad 20 rodzajów kradzieży, a CCC – 18. Przedstawiona sytuacja trwała aż do przełomu XVIII/XIX w.¹³

Jak zaznaczono powyżej, nie można wskazywać na genezę i kształtowanie się na przestrzeni wieków jednorodnej grupy przępstw przeciwko mieniu. Odnosi się to bowiem raczej do poszczególnych przępstw przeciwko mieniu czy też rodzaju danego przępstwa. Jednakże niewątpliwie wiodącym było tutaj przępstwo kradzieży, które od czasów starożytnych (już od Ustawy XII Tablic) do nowożytnych (ko-

¹² Por. np. *W. Uruszczak*, Historia państwa i prawa, s. 114; *J. Makarewicz*, Polskie prawo karne, s. 57–70 oraz *K. Koranyi*, Powszechna historia, s. 95.

¹³ Por. *B. Sygit*, Historia prawa kryminalnego, s. 119.

dyfikacje XIX w., np. *Code Pénal* z 1810 r.), obejmowało dwa zasadnicze rodzaje kradzieży: jawną (*furtum manifestum*) i tajemną (*furtum nec manifestum*). Przy czym, już od czasów starożytnych, abstrahując od jej kazuistycznego ujęcia, kradzież obejmowała różne zamachy na mienie odpowiadające nie tylko dzisiejszej kradzieży, lecz również szczególnym typom rozboju, przywłaszczenia oraz oszustwa¹⁴. Oznacza to, że historia karnoprawnej ochrony przestępstw przeciwko mieniu sprowadza się w znacznej mierze do genezy i kształtowania się przestępstwa kradzieży¹⁵.

W jednym z najstarszych znanych źródeł prawa – Kodeksie Hammurabiego (przełom XVIII/XVII w. p.n.e.) przepisy określające karalne zamachy na mienie umieszczono w większości na początku zbioru, co świadczy o ich szczególnej wadze dla ówczesnego porządku prawnego i ustroju państwa. W przepisach tych uwagę zwraca nie tylko brak uporządkowania i kazuistyka, lecz również surowe kary. Przykładem może być tutaj przestępstwo kradzieży mienia Boga (bożego) albo Króla (pałacu), zagrożone karą śmierci (§ 6), która zresztą była przewidziana również za inne formy kradzieży (np. w § 8 i § 14)¹⁶.

Szczególną wagę przestępstw przeciwko mieniu, jak i ich kazuistyczne ujęcie, potwierdza również pierwszy znany spisany zbiór prawa polskiego – tzw. Księga elbląska z połowy XIII w., w której określono w różnych miejscach kilkanaście niejednorodnych typów karalnych zamachów na mienie, w tym przede wszystkim kilka rodzajów kradzieży (kradzież: własności książęcej, z domu prywatnego, z worka albo kieszeni) oraz uszkodzenia cudzego majątku (tzw. zgwałcenie miedzy, skaleczenie cudzego zwierzęcia, uszkodzenie majątku pańskiego podczas przewozu), zagrożonych karą od minimalnych grzywien do kary śmierci¹⁷.

Do końca doby oświecenia (*Theresiana* z 1768 r. w Austrii, *Leopoldina* z 1786 r. w Toskanii, *Josephina* z 1787 r. w Austrii i *Landrecht* z 1794 r. w Prusach) wszystkie przestępstwa, w tym również przestępstwa przeciwko mieniu, miały charakter niespójny, różnorodny i kazuistyczny¹⁸. Dopiero w XVIII w., wraz z wykształceniem się odrębnego skodyfikowanego materialnego prawa karnego i jego wewnętrznej systematyki, można wskazywać na formalnie oddzielną grupę przestępstw przeciwko mieniu, które zresztą wciąż były regulowane bardzo różnie, kazuistycznie i niejednolicie w ramach tego samego aktu prawnego. Uwagę zwraca w tym czasie typizowanie przestępstw przeciwko mieniu w sąsiadujących ze sobą czterech zasadniczych grupach przestępstw odnoszących się odpowiednio do: zniszczenia mienia, kradzieży, rozboju i oszustwa. Przykładem może być tutaj *Franciscana* (austriacka Księga ustaw na zbrodnie i ciężkie policyjne przestępstwa z 1803 r.), która do zbrodni zaliczała m.in. podpalenia (§ 147–150), kradzież i inne zabory (§ 151–187), rabunki (§ 169–175) i oszustwa (§ 176–184)¹⁹.

¹⁴ Por. A. Lityński, w: System, t. IV, cz. 2. O przestępstwach w szczególności, s. 348–358.

¹⁵ Prace Komisji Kodyfikacyjnej nad projektem KK w zakresie przestępstw przeciwko mieniu rozpoczął J. Makarewicz następującym zdaniem: „Najpospolitszą i najdawniejszą postacią zamachu na mienie jest kradzież”, w: Protokoły Komisji Kodyfikacyjnej RP. Sekcja Prawa Karnego, t. III, z. I, s. 13.

¹⁶ Por. J. Klima, Prawa Hammurabiego, s. 74–75.

¹⁷ Por. M. Winawer, Najdawniejsze prawo zwyczajowe, s. 200–202.

¹⁸ Por. E. Borkowska-Bagińska, Historia prawa sądowego, s. 81 i n. oraz B. Sygit, Historia prawa kryminalnego, s. 131 i n.

¹⁹ Por. B. Sygit, Historia prawa kryminalnego, s. 134–135.

W kodyfikacjach XIX w. uwagę zwraca powszechnie stosowana dychotomia przępstw przeciwko mieniu na grupy: pierwszą – obejmującą kradzieże i sprzeniewierzenia oraz drugą – obejmującą rabunki (rozboje). Tak też ujęto przępstwa przeciwko mieniu m.in. w Kodeksie karnym pruskim z 1859 r. (§ 215–236) i ww. ustawie karnej austriackiej z 1803 r. (§ 151–175)²⁰. Podobne rozwiązanie przyjęto również w Kodeksie karzącym Królestwa Polskiego z 1918 r. (art. 152–181)²¹.

12 Pierwsze kodyfikacje karne doby oświecenia zdają się kontynuować tradycyjne wówczas zorientowanie przepisów karnych na mienie (majątek) jako fizyczną rzecz. Tymczasem w Kodeksach XIX w. zwraca uwagę już coraz częstsze i głębsze formalne powiązanie karnoprawnej ochrony z instytucjami prawa cywilnego, a w szczególności – własności i majątku. Jest to związane z nowożytnym ujmowaniem prawa karnego jako pomocniczego (wtórnego) instrumentu ochrony i regulacji stosunków społecznych. Doktryna prawa karnego już wtedy wyraźnie pojmowała przępstwa przeciwko mieniu jako zamachy na zinstytucjonalizowane prawa majątkowe²². Tendencja ta związana była również z przyjęciem w prawie karnym abstrakcyjnego charakteru dóbr karnoprawnych.

W rozpatrywanym okresie początku nowożytnego prawa karnego coraz częściej klasyfikuje się omawiane przępstwa łącznie i jednorodnie. Przykładem jest tutaj Kodeks kar głównych i poprawczych z 1847 r. Wszystkie przępstwa podzielono w nim na trzy grupy: przeciw Rządowi, przeciw społeczności i przeciw prywatnym osobom. Na końcu tej ostatniej grupy (w Dziale Dwunastym, art. 1095–1221) umieszczono zaś przępstwa i wykroczenia przeciw własności osób prywatnych. W Dziale tym, w ramach 126 artykułów, stypizowano łącznie ponad 200 przępstw i wykroczeń przeciwko mieniu (własności). Został on podzielony na pięć rozdziałów, w tym Rozdział 2 – O zniszczeniu i uszkodzeniu rzeczy, Rozdział 3 – O zaborze cudzej własności i Rozdział 4 – O przywłaszczeniu i zatajeniu cudzej własności. Jakkolwiek w Kodeksie tym przeważały rozbudowane kazuistyczne konstrukcje, to jednak uwagę zwraca racjonalne uporządkowanie przępstw oraz niektóre nowoczesne konstrukcje podstawowych w tym zakresie przępstw, np. kradzieży z art. 1147, który stanowił, iż: „Kradzieżą jest każdy zabór cudzych rzeczy, pieniędzy lub innych ruchomości, w jaki bądź sposób [...]”.

Karnoprawna ochrona mienia w niepodległej Polsce, aż do wejścia w życie KK z 1932 r., określona była odmiennie na terytoriach byłych zaborów przez: rosyjski Kodeks karny z 1903 r., ustawę karną austriacką z 1852 r. oraz Kodeks karny Rzeszy z 1871 r. Ustawy te regulowały przępstwa przeciwko mieniu w sposób charakterystyczny do kodyfikacji XIX w.

Najnowszy z wymienionych kodeksów, rosyjski Kodeks karny z 1903 r., regulował omawiane przępstwa w czterech oddzielnych Częściach: XXX – O uszkodzeniu mienia, dróg komunikacji, znaków ostrzegawczych, granicznych i tym podobnych, albo innych przedmiotów (art. 547–570), XXXI – O nieoznajmieniu o znalezionej zgubie, przywłaszczeniu cudzego mienia i nadużycia zaufania (art. 571–580), XXXII – O kradzieży, rozboju i wymuszeniu (art. 581–588), XXXIII – O oszustwie (art. 591–598). W kodek-

²⁰ Por. *Kodex karny dla Państw pruskich*, s. 78–84.

²¹ Por. *J. Śliwowski*, *Kodeks karzący Królestwa Polskiego*, s. 372.

²² Por. *L. Lernell*, *Własność społeczna*, s. 115–116.

sie tym prawodawca wciąż nie grupował omawianych przestępstw w jednym rozdziale, co oznacza, że przedmiot karnoprawnej ochrony w postaci mienia nadal nie stanowił głównego kryterium typizacji i klasyfikacji omawianych przestępstw. Miały one ponadto nadal kazuistyczny charakter i opierały się na rozbudowanych jednostkach redakcyjnych. Rozpatrywany kodeks przewidywał w szczególności kilkadziesiąt typów kradzieży, kilkanaście typów oszustw i kilka rozboju, jakkolwiek warto odnotować obecność już nowoczesnych konstrukcji, jak np. podstawowy typ kradzieży z art. 581: „[...] zabór, tajnie lub jawnie, cudzego mienia ruchomego w celu przywłaszczenia”. Posługiwał się on pojęciem „mienie” w znaczeniu określonych składników majątku danej osoby²³.

Charakterystyczna dla ówczesnych kodeksów zaborczych była kontynuacja podziału przestępstw przeciwko mieniu na swoiste podgrupy obejmujące odrębnie kradzieże, rozboje i oszustwa. W niemieckim Kodeksie karnym przewidziano wprawdzie kradzieże i sprzeniewierzenia (Rozdział XIX), następnie – rozboje i wymuszenia (Rozdział XX), i na końcu – oszustwa (Rozdział XXII). W austriackim Kodeksie karnym postąpiono podobnie, regulując wprawdzie kradzieże (§ 171–180), następnie sprzeniewierzenia (§ 181–198), a na końcu rabunki (§ 190–196) i oszustwa (§ 197–205)²⁴.

II. Przestępstwa przeciwko mieniu w Kodeksie karnym z 1932 r.

Komisja Kodyfikacyjna (Sekcja Prawa Karnego Wydziału Karnego) przygotowująca projekt polskiego KK uznała za konieczne opracowanie nie tylko całkowicie nowego, lecz przede wszystkim nowoczesnego prawa karnego materialnego, co odnosiło się również do przestępstw przeciwko mieniu. Ostatecznie w omawianym zakresie, w wyniku pogłębionej analizy i dyskusji, zaproponowano jedną spójną grupę syntetycznych przepisów, które – zresztą, jak cały projekt – stanowiły istotny postęp w odniesieniu do ówczesnych i wcześniejszych ustaw karnych²⁵.

W opracowanym przez Komisję Kodyfikacyjną projekcie, rodzajowy przedmiot ochrony w postaci mienia odnosił się nie tylko do prawa własności, ale i do innych form prawnego oraz faktycznego władztwa nad rzeczą oraz dóbr o charakterze majątkowym niebędących rzeczą²⁶. Ujęcie takie uwzględniało ówczesny pogląd doktryny, sformułowany przez *W. Makowskiego* następująco: „Pojęcie karno-prawne praw majątkowych i mienia nie może być utożsamiane z takimiż pojęciami prawa cywilnego. [...] sankcje karne dotyczą tylko pewnych stron cywilno-prawnego stosunku, nie biorą zatem pod uwagę całokształtu praw cywilnych, ale tylko niektóre ich instytucje i ujmują je z punktu widzenia bardziej prostego i dostosowanego do stosunków karno-prawnych”²⁷.

Ostatecznie więc przyjęto, że przepisy Rozdziału XXXIX KK z 1932 r. obejmują przestępstwa „przeciwko mieniu i prawom majątkowym”²⁸. Rozwiązanie takie było nowatorskie i nie powielalo żadnej z regulacji pozaborczych Kodeksów karnych, acz-

²³ Por. Kodeks karny z roku 1903 (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, s. 153–174

²⁴ Por. *B. Sygitt*, Historia prawa kryminalnego, s. 142 i 144.

²⁵ Por. Protokoły Komisji Kodyfikacyjnej RP. Sekcji Prawa Karnego, t. III, z. I, s. 13–113 oraz Komisji Kodyfikacyjnej RP. Sekcji Prawa Karnego. Tom IV. Zeszyt II. Projekt wstępny Części szczegółowej Kodeksu karnego, s. 31–34.

²⁶ Por. *J. Wojciechowski*, Ewolucja prawnego karnego ochrony mienia.

²⁷ *W. Makowski*, Prawo karne, s. 383.

²⁸ *Glaser, Mogilnicki*, Komentarz KK, s. 878.

kolwiek Komisja, za sprawą J. Makarewicza, najczęściej odwoływała się w tej mierze do Kodeksu Tagancewa.

Zasadniczo, zgodnie z projektem Komisji, KK z 1932 r. określał przepęstwa przeciwko mieniu łącznie w jednym Rozdziale XXXIX („Przepęstwa przeciwko mieniu”). Zawierał on 15 artykułów (art. 257–272), w których stypizowano 16 następujących przepęstw:

- 1) kradzież (art. 257 § 1);
- 2) kradzież rozbójnicza (art. 258);
- 3) rozbój (art. 259);
- 4) uzbrajanie statku morskiego dla rozboju (art. 260);
- 5) wymuszenie rozbójnicze (art. 261);
- 6) przywłaszczenie (art. 262);
- 7) zniszczenie mienia (art. 263);
- 8) oszustwo (art. 264);
- 9) szalbierstwo (art. 265);
- 10) oszukańczy wyzysk (art. 266);
- 11) dochodzenie zaspokojonej należności (art. 267);
- 12) lichwa (art. 268);
- 13) sprzeniewierzenie (art. 269);
- 14) naruszenie prawa do polowania lub rybołówstwa (art. 270);
- 15) przemoc w stosunku do strażnika (art. 271);
- 16) zabór dobra niematerialnego (art. 272).

III. Przepęstwa przeciwko mieniu w Kodeksie karnym z 1969 r.

15 Nowe zasady ustrojowe Polski powojennej dotyczyły również nowego ujęcia własności (mienia). W tej sytuacji regulacje KK z 1932 r. były w omawianym zakresie w części nieadekwatne. Cechą charakterystyczną ówczesnego stanu prawnego w zakresie karnoprawnej ochrony mienia państwa socjalistycznego były szczególne ustawy na czele z tzw. małym Kodeksem karnym (dekret z 13.6.1946 r. o przepęstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa)²⁹.

Konstytucja PRL z 1952 r. ustanawiała szczególną ochronę własności społecznej, która – zgodnie z art. 77 – została uznana za „podstawę rozwoju państwa, źródło bogactwa i siły Ojczyzny”. W następstwie tego, 4.3.1953 r., wydano dwa dekrety udzielające restrykcyjnej karnoprawnej ochrony własności społecznej:

- 1) o wzmożeniu ochrony własności społecznej (Dz.U. Nr 17, poz. 68);
- 2) o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami (Dz.U. Nr 17, poz. 69 ze zm.), które zostały znowelizowane dekretem z 23.12.1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej (Dz.U. Nr 57, poz. 283).

Wzorowały się one na stalinowskiej ustawie z 1932 r. o ochronie mienia przedsiębiorstw państwowych, kołchozów i spółdzielni i umocnieniu własności społecznej³⁰. Wobec negatywnej oceny ich funkcjonowania, wprowadzono ustawę z 21.1.1958 r. o wzmożeniu ochrony mienia społecznego przed szkodami wynikającymi z przepęstwa (Dz.U. Nr 4, poz. 11 ze zm.), a następnie ustawę z 18.6.1959 r. o odpowiedzial-

²⁹ Zob. szerzej, w: J. Bafia, L. Hochberg, M. Siewierski, *Ustawy karne PRL*, s. 2–91.

³⁰ Por. L. Gardocki, *Przepęstwa przeciwko mieniu*, s. 126.

ności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej (Dz.U. Nr 36, poz. 228 ze zm.), która uchylała wymienione wyżej dekryty. W rezultacie powstał niespójny stan karnoprawny, w którym mienie niespołeczne chronił KK z 1932 r., zaś mienie społeczne – ustawy szczególne³¹.

W związku z powyższym, głównym problemem w pracach nad nowym KK było rozstrzygnięcie, czy mienie społeczne i prywatne powinno być chronione w identyczny sposób³². Odrębna wzmożona ochrona karnoprawna mienia społecznego (państwowego) funkcjonowała wówczas w ustawodawstwie republik radzieckich³³. Projektodawcy ostatecznie przyjęli rozwiązanie kompromisowe, umieszczając przestępstwa przeciwko własności społecznej i prywatnej w jednym rozdziale przestępstw przeciwko mieniu (Rozdział XXIX KK z 1969 r.). W istocie zabieg ten sprowadzał się do swoistego połączenia dotychczasowych przepisów KK z 1932 r. z przepisami ww. ustaw specjalnych.

Jak wskazywano w uzasadnieniu do projektu KK z 1969 r.: „Kodeks karny stoi na gruncie konstytucyjnej zasady szerokiej ochrony własności społecznej, mając jednak również i to na uwadze, że w naszych warunkach mienie osobiste i indywidualne jest z reguły mieniem ludzi pracy, wymaga więc także odpowiedniej ochrony. Ta okoliczność uzasadnia umieszczenie wszelkich przestępstw przeciwko mieniu w jednym Rozdziale i zbliżenie zagrożeń karnych. Kodeks wziął również pod uwagę fakt, iż w istniejącym obecnie odrębnym uregulowaniu przestępstw przeciwko własności społecznej występują te same formy, co prowadzi do zbędnego paralelizmu dyspozycji karnych”³⁴. Uznano zatem, że decydującym kryterium przyjętej systematyzacji jest przedmiot zamachu (ochrony) w postaci ogólnie ujmowanych dóbr o charakterze majątkowym³⁵.

W konsekwencji, w KK z 1969 r. wyróżniono mienie cudze (indywidualne i osobiste), które zdefiniowano w art. 120 § 7 oraz mienie społeczne zdefiniowane w art. 120 § 6. Główne bezpośrednie powody wprowadzenia wskazanego wyróżnienia na gruncie karnoprawnym miały charakter praktyczny i były nimi „[...] tendencje do zwiększania w spółdzielniach funduszu niepodzielnego, czy wreszcie udział funduszu państwowego w majątkach organizacji społecznych ludu pracującego”³⁶.

Kodeks karny z 1969 r. określał przestępstwa przeciwko mieniu w Rozdziale XXIX („Przestępstwa przeciwko mieniu”). Zawierał on 18 artykułów (art. 199–216), w których stypizowano 18 następujących przestępstw:

- 1) zagarnięcie mienia społecznego (art. 199);
- 2) zagarnięcie powierzonego mienia społecznego (art. 200);
- 3) zagarnięcie powierzonego mienia znacznej wartości (art. 201);
- 4) zagarnięcie mienia aferowe (art. 202);
- 5) kradzież (art. 203);
- 6) przywłaszczenie mienia (art. 204);
- 7) oszustwo (art. 205);

³¹ W tych ostatnich ustawodawca używał w tytułach przestępstw pojęcia „własność” (jako dobro prawne w postaci całokształtu stosunków majątkowych), natomiast w treści czynu – „mienie” (jako przedmiot przestępstwa). Por. *T. Cyprian*, *Problemy kodyfikacyjne*, s. 774.

³² Por. *W. Gutenkunst*, *Niektóre problemy kodyfikacji*, s. 572–573 oraz *O. Górniok*, *O przestępstwach*, s. 113.

³³ Por. *Buchala*, *Prawo karne*, 1980, s. 714.

³⁴ *Uzasadnienie projektu KK z 1968 r.*, s. 146.

³⁵ Por. *O. Górniok*, *D. Pleńska*, w: *System*, s. 375, teza I.

³⁶ *Tamże*, s. 366, teza II.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl